

Dégi Zsuzsanna – Tódor Erika-Mária

A vizuális nyelvhasználat tanulmányozásának élményei egy nemzetközi műhelymunka tapasztalatai alapján

A tér értő olvasása nemcsak saját környezetünkhöz, kultúránkhöz, hanem önmagunkhoz, nyelvi magatartásunk működésének a megértéséhez is közelebb visz. 2017-ben számoltunk be az *Anyanyelv-pedagógia* 4. számában a Sapientia EMTE csíkszeredai helyszínén szervezett nyelvi tájkép témakörével foglalkozó nemzetközi konferenciáról (Tódor et al. 2017). A helyszín a most bemutatandó esemény kapcsán sem változott, ezúttal a nyelvi tájkép iránt érdeklődő egyetemi hallgatók egy nemzetközi műhely munkálatain vehettek részt, a terepmunka számos módszerével és alkalmazásának az élményével gazdagodva. A felfedező tanulás és a közös terepmunka Lefebvre (1991: 154) által megfogalmazott premisszából indult, amely szerint „a tér soha nem üres: mindig jelentésekkel telített”. Ennek értelmében a térben megjelenő vizuális nyelvhasználat nemcsak önmagában, nyelvi elrendeződésében válik érdekessé, hanem a multimodális szövegek mögött vagy bennük rejlő szinkron vagy diakrón jelentésélmények által is.

A Sapientia EMTE Csíkszeredai Karán 2024. július 15–19. között zajlott *A nyelvi tájkép multidiszciplináris megközelítése* című nemzetközi Erasmus+ program (Blended Intensive Program), amelynek résztvevői a Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Karának nyolc hallgatója és két oktatója, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem nyolc hallgatója, illetve a Sapientia EMTE humán szakos hallgatói voltak. A helyszíni találkozót több online szakmai megbeszélés előzte meg, ahol a résztvevők többek között a Jyväskylä-i Egyetem oktatóját, Petteri Laihonen bevezető előadását is meghallgathatták a nyelvi tájkép kutatásának aktuális kérdéseiről, majd a terepmunka előkészítéséről egyeztettek. Ahogyan Petteri Laihonen előadásában hangsúlyozta: a nyelvi tájkép nem csupán nyelvi jelek pusztá gyűjteményeként, hanem kultúrákat, ideológiákat és a társadalmat (de)konstruáló szemiotikai erőforrások halmazaként is értelmezhető.

Július 15-én kezdődött a tulajdonképpeni műhelymunka Csíkszeredában, így az első napon a témakörrel foglalkozó kutatások, kutatói dilemmák bemutatására összpontosító előadások az elméleti elmélyülést szolgálták. Az előadásokat a nyelvi tájkép kérdéskörében nagy tapasztalattal rendelkező oktatók, kutatók tartották, például Dégi Zsuzsanna, aki a nyelvitájkép-kutatásokban megjelenő fogalmi megközelítésekről, a nyelvitájkép-kutatások tárgyának és céljainak a sokszínűségéről beszélt. Előadásában vázolta, hogy a Landry és Bourhis (1997) nevéhez fűződő nyelvi tájkép meghatározás miként bővült az idők során, és ma már inkább ernyőfogalomként értelmezhető, amely különféle szemiotikai elemek – képek, feliratok, hangok, zene, illatok, ételek, épületek stb. – sokaságát foglalja magában. Továbbá szó esett a nyelvitájkép-kutatások lehetséges tereiről és elemzési módszereiről is. Ezt követően Biró Enikő ismertette egy frissebb kutatásának tanulságait *Egyetemi nyelvi tájkép diakrón és szinkrón kutatásának módszertani érdekességei* címmel. A találkozón a hazai és a vendéghallgatók munkáit, mikrokatásait is bemutatták. Soós Henrietta az erdélyi panziók virtuális nyelvi tájképének jellemzőit kutatta, Sorbán Katalin Székelyudvarhely kereskedelmi nyelvi tájképének nyelvhasználatát villantotta fel előadásában, valamint a szlovákiai magyar politikai törekvések propagandaanyagainak elemzését Szűcs Natália vendég egyetemi hallgató kutatásából ismerhették meg a jelenlévők.

A Korond–Parajd–Szováta útvonalon végzett terepmunka célja az volt, hogy a résztvevők betekintést nyerjenek a turizmus és a nyelvi tájkép kapcsolatába. Amint Karmacs (2018: 218) is megállapította: „a turisztikai lehetőségek nemcsak gazdasági potenciált hoztak, hanem jelentős változást eredményeztek

a falvak és e kisebb terület nyelvi tájképében”. Tehát Sóvidék térségeinek gazdasági változásai erőteljesen hatnak a nyelvi tájképre is.

A harmadik napon a műhely újabb helyszíne a csíkszentdomokosi Márton Áron Általános Iskola volt. A meglátogatott intézmény nyelvi tájképéről 2017-ben jelent meg egy átfogó elemzés (Laihonen–Tódor 2017). Ezúttal Tódor Erika-Mária vezetésével, az említett tanulmány társszerzőjével, a hallgatók visszatértek az egykori helyszínre, ahol az volt a cél, hogy regisztrálják a mostani nyelvtájkép-elemeket, majd a korábbi adatokkal összevetve értelmezzék a rejtett tantervként létrejövő elrendeződéseket és változásokat. Az eredmények közül érdemes itt kiemelni az iskolai nyelvi tájképben megjelenő „letisztulást”, hiszen amíg a 2015–2016 között zajló terepmunkán erőteljesen észlelhető volt a helyi és a regionális identitástudathoz kapcsolható elemek „teresítése”, ezúttal hangsúlyosabbá vált az osztálytermi folyamatok gyermekközpontúsága és ennek sokszínű megmutatkozása. Bár szünet volt az iskolában, a tanév során elvégzett projektmunkák vizuális és tárgyi lenyomatai jelen voltak az osztálytermekben és a közösségi terekben, így nyelvileg és szemiotikailag is gazdag térelrendeződést mutattak.

Ezt követően, a negyedik napon a hallgatók egy multikulturális, városi környezet nyelvi tájképét figyelhették meg, hiszen Brassóba látogattak, amely egyszerre ötvözi a szász építészeti, kulturális elemeket, jelen pillanatban a többségi román kulturális jellemzőket, néhol pedig a kisebbségi magyar kultúra elemeit is.

Az utolsó nap kiscsoportos adat- és élménybeszámolóval ért véget. A beszámolók alapján a nemzetközi műhelymunka célja, vagyis a résztvevők nyelvi magatartásának a tudatosítása, nyelvi érzékenyítése sikeresen megvalósult. A hallgatók visszajelzései alapján kiderült, hogy ezentúl figyelmesebben járnak majd az utcákon, a köztereken, tudatosabban látogatnak majd meg különböző helyszíneket, figyelve a nyelvi elemekre, szimbólumokra, hiszen „mindenhol van mit tanulni”, jelentette ki az egyik résztvevő.

A beszámolók ugyanakkor azt is jól példázták, hogyan találkoznak és találhatnak egymásra a kívülről érkező (azaz „idegen”) és az adott nyelvi, kulturális környezetben szocializálódott (azaz „otthonos”) szemlélők meglátásai. A műhelymunka során pedig egyértelműen körvonalazódott, hogy a „felfedező” (heurisztikus) séta nagyban hozzájárul a nyelvi magatartás működésmechanizmusainak tudatosításához, ezáltal a közösségbe ágyazott énhatékonyság megértéséhez is.

Irodalom

- Karmacsi Zoltán 2018. Turizmus és nyelvi tájkép. In: Tódor Erika-Mária – Tankó Enikő – Dégi Zsuzsanna (szerk.) *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség*. Cluj-Napoca/Kolozsvár. Scientia Publishing House. 211–220.
- Laihonen, Petteri – Tódor, Erika-Mária 2017. The changing schoolscape in a Szekler village in Romania: signs of diversity in rehungarization. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 20(3): 362–379. <https://doi.org/10.1080/13670050.2015.1051943>
- Landry, Rodrigue – Bourhis, Richard 1997. Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: An Empirical Study. *Journal of Language and Social Psychology* 16: 23–49. <https://doi.org/10.1177/0261927X970161002>
- Lefebvre, Henri 1991. The Production of Space. In: Gieseking, Jen Jack – Mangold, William (eds.) *The People, Place, and Space Reader*. Routledge. New York. 289–293.
- Tódor Erika-Mária – Dégi Zsuzsanna – Tankó Enikő 2017. Beszámoló a csíkszeredai *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség* című műhelykonferenciáról. *Anyanyelv-pedagógia* 4. <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=712> (2024. augusztus 8.) <https://doi.org/10.21030/anyp.2017.4.8>

Dégi, Zsuzsanna – Tódor, Erika-Mária: Experiences of studying visual language use – Based on the experiences of an international workshop

Az írás szerzőiről

Dégi Zsuzsanna

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Csíkszereda

degizsuzsanna[kukac]uni.sapientia.ro

ORCID: 0000-0002-2845-3883

Tódor Erika-Mária

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Csíkszereda

todorerika[kukac]uni.sapientia.ro

ORCID: 0000-0002-2584-941X